

MIDDELOO 1946-1987

Bakermat van de opleiding Creatieve Therapie

Middeloo is de bakermat van de creatieve therapie-opleidingen in Nederland. Ruim veertig jaar heeft zij bestaan als zelfstandige opleiding.

FOTO'S:

Op de eerste foto villa Middeloo omstreeks 1950; de tweede foto leerlingen tijdens een pauze, ca. 1951. De derde foto is van 2010.

De feestelijke opening vindt plaats op 28 september 1946. Eregast: prinses Juliana, die zelf ook het liefst het sociaal werk was ingegaan.

De nieuwe opleiding is bedoeld voor jeugdleid(st)ers. Middeloo is bewust algemeen en vrijzinnig en trekt docenten en studenten van verschillende levenbeschouwing. De opleiding – met internaat – is tot 1984 gevestigd in het kapitale landhuis Middeloo aan de Koningin Wilhelminalaan te Amersfoort, met naburige villa's als dependance: *De Berken* en *Lumey*. In 1984 verhuist Middeloo naar het schoolgebouw aan de Hooglandseweg Noord 140, ook in Amersfoort.

GESTICHTSKINDEREN

De oprichting past helemaal in de bevlogen en vernieuwende sfeer van vlak na de oorlog. Idealistische jeugdleiders en hulpverleners trekken zich het lot aan van de 20.000 kinderen in gestichten en tehuizen (in 1940 nog 7.000). Ook het aantal voogdijkinderen is schrikbarend gestegen van dertien duizend tot bijna 60.000: joodse weeskinderen, kinderen van politieke delinquenten, kinderen uit gezinnen die als

gevolg van de oorlog uit elkaar liggen. De scholen voor maatschappelijk werk kunnen de vraag niet aan. In Rotterdam, Driebergen, Amersfoort en ook elders ontstaan nieuwe opleidingen om in de vraag te voorzien.

OPLEIDINGSPROGRAMMA

Het doel wil men bereiken met een spoedopleiding voor jeugdleiders in inrichtingen - "*zoowel kampen, tehuizen, als gestichten*" aldus een prospectus uit 1946 - voor gezinsverpleging en voor clubwerk.

Het kenmerkende voor Middeloo is, dat spel en creatieve activiteiten van aanvang aan werden gezien als de centrale methodieken in de verschillende werkvelden. Het zich eigen maken van attitude en vaardigheden op dat gebied vormt een wezenlijk onderdeel van het curriculum, naast vakken als opvoedkunde, psychologie, gezondheidsleer, kinderbescherming, maatschappijleer, geestelijke stromingen. Ook "*was en wasbehandeling, naaien, verstellen, dieetkeuken en eenvoudige administratie*" staan op het programma. Als essentieel element in de vorming wordt gezien: het zelf ervaren van en vorm geven aan het internaatsleven gedurende de opleiding. De afgestudeerden gaan immers veelal met kinderen in instellingssituaties werken.

De cursusduur is in het begin één jaar. De (ongeveer 30) cursisten verblijven tot ver in de jaren '50 intern.

MIDDELOO ALS VOORBEELD

Middeloo is het grote voorbeeld voor de twee andere Mikojel-opleidingen: De Kopse Hof, in 1956 begonnen in Nijmegen als 'Katholiek Opleidingscentrum voor Jeugdleiding' en de Jelburg, in 1957 in Baarn gesticht als gereformeerde opleiding. Ook hier is het verzuilde tijdperk nog goed herkenbaar. Maar zoals op onderstaande foto goed te zien is: de toenadering is al ver gevorderd! De kopstukken hebben grote pret. Van links naar rechts: Kopse Hof directeur mr. Thijs Joosten, Middeloo-directeur Hertha Müller Kühllental en Jelburg-directeur ds. Hans Buitink. De foto is van begin jaren zestig.

HERTHA MÜLLER KÜHLENTHAL, DIRECTRICE 1946-1968

Hertha Müller Kühenthal (1905-1990), voordien directrice in kindertehuizen, leidt van 1946 tot 1968 Middeloo van eenjarige opleiding naar vierjarig HBO. Zij wordt opgevolgd door Mottel Brom (1931) die Middeloo 'als een soort joodse familiepatriarch leidde', aldus zijn collega Lex Wils.

Hertha Müller Kühenthal maakt deel uit van een groep kunstzinnig pionierende vrouwen op het gebied van jeugdzorg met als media o.a. zang, muziek, handenarbeid en drama.

Een van die vrouwen (en vriendin) is Wil Waardenburg (1915-1997) die vanaf de oprichting verbonden is aan Middeloo. Zij volgde opleidingen in maatschappelijk en psychiatrisch-sociaal werk, deed staatsexamen piano en examens in oude muziek Basel. Gamba, clavecimbel en blokfluit. Wil Waardenburg werkte in de kinderbescherming als groepsleidster, later activiteitenleidster handenarbeid, muziek en drama en gaf algemeen vormend muziekonderwijs, instrumentale en ensemble-lessen aan muziekscholen. Als muziektherapeute was zij betrokken bij psychiatrisch werk en als stafdocente muziek en methodiek vanaf de oprichting (1946) verbonden aan Middeloo.

Zij is onder meer auteur van een bijdrage in Lex Wils e.a.: "Bij wijze van spelen", en van andere publikaties op het gebied van muziektherapie. Van haar hand verschenen talrijke zettingen, die veelal ook tot het repertoire van Het Nederlandse Lied gingen behoren.

Een andere pionier in het muzikale Amersfoortse milieu is Renske Nieweg (1911-2002), muziekpedagoge en inspirerend koorleidster. Zij is in de jaren 1930 in de Arbeiders Jeugd Centrale landelijk actief als muziekleidster. Zij is ook een van de eersten in Nederland die zich in het blokfluitspel bekwaamt. Van 1943 tot haar pensionering 1976 is zij muziekdocent aan de Amersfoortse kweekschool voor onderwijzers. In 1940 richt zij in Amersfoort de zanggroep "Het Nederlandsche Lied" op als volksliedcursus voor (aanvankelijk) een twintigtal deelnemers, expliciet gericht op de vorming van een kern aan zangleiders. En gezien het tot dan zelden vertoonde samengaan van zowel levensbeschouwelijk als politiek heel uiteenlopende gezindten is het een "Doorbraak"-groep avant la lettre. Het koor bestaat nog steeds. Talrijke studenten en oudstudenten van Middeloo zingen mee in haar liedgroep. Middeloo-docent Kees Velthuis neemt na haar afscheid jarenlang de leiding over.

Renske Nieweg geeft niet alleen les op de Amersfoortse kweekschool, maar is de eerste jaren na de oorlog ook docente op de pas opgerichte opleiding voor werkers in kerkelijke aangelegenheden (wika's): De Horst in Driebergen (later een sociale academie). Verder heeft zij nauwe persoonlijke en vakmatige verbindingen met Middeloo. Tot ver in de jaren 1950 verzorgt Renske Nieweg er de jaarlijkse specialisatieweken muziek.

DAAN MULOCK HOUWER

Secretaris van het eerste bestuur van Middeloo is Daniël Quirijn Robert Mulock Houwer (1903-1985). Hij is de eerste directeur van het Nationaal Bureau voor Kinderbescherming na de Tweede Wereldoorlog en heeft een groot netwerk. Mulock Houwer acht het van groot

belang dat het personeel en vooral de groepsleiders in de kinderbescherming goed opgeleid worden en kennis nemen van de binnenlandse en buitenlandse vakliteratuur over kinderbescherming. Hij bracht het grootste deel van zijn leven door in de kinderbescherming. Eerst als pupil in kindertehuis Zandbergen in Amersfoort en in pleeggezinnen, later als groepsleider in Zandbergen. In 1929 werd hij adjunct-directeur van een observatiehuis, van 1933 tot 1942 en van 1957 tot 1958 was hij directeur van Zandbergen. Van 1958 tot 1967 was Mulock Houser secretaris-generaal van de Union International de Protection de l'Enfance. Van 1968 tot 1973 was hij als hoofdwetenschappelijk medewerker verbonden aan het Orthopedagogisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam.

Mulock Houser slaagt erin voor de Stichting Opleidingscentrum Sociale Jeugdzorg Middeloo een breed samengesteld bestuur te vormen met Amersfoortse notabelen en sleutelfiguren uit de kinderbescherming zoals ds. T.H. Meyer, voorzitter van de Vereniging van Directeuren en Directrices van Rijks- en Particuliere Opvoedingsgestichten en uit de jeugdbeweging zoals Jan Peters, oudvoorzitter van de AJC en na de oorlog algemeen secretaris van de Nederlandse Jeugd Gemeenschap.

De oprichting wordt financieel gesteund door Nederlandsch Volksherstel, de Amersfoortse Rotary en haar vrouwelijke tegenhanger de Soroptimisten, en door een gift van de Commissie Kindervoeding te Amersfoort – een illegaal fonds uit de oorlogsjaren dat werd opgeheven.

Als cursusleider is prof. dr. C.A. Mennicke beschikbaar, wijsgeer en psycholoog, directeur van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Leusden.

Op de foto: de eerste lichting leerlingen van Middeloo, 1946-1947.

Joke Kaiser (1934) studeert begin jaren vijftig op Middeloo: 'Met zijn zessen sliepen we als jongsten op de zolder, de hemel genaamd. We organiseerden feesten met kinderen met Sint Maarten en Sinterklaas. In de jaren tachtig hadden we een reünie waarbij we in het toen gekraakte Middeloo de krakers versteld lieten staan van het aantal cursisten dat inclusief de directrice en andere docenten toen in dat ene Middeloo woonde! Als ik er nu langsliep heb ik nog steeds heimwee!'

CREATIEF PROCES

Het vernieuwende van Middeloo is, dat spel en creatieve activiteiten vanaf het begin centrale methodieken zijn. Persoonlijke vorming en groei door te experimenteren met spel, muziek, drama en sport.

Middeloo staat vooraan in deze experimentele vernieuwing en wordt de bakermat van de opleiding voor Creatieve Therapie in Nederland. Haar voorbeeld wordt tien jaar later gevolgd door de rooms-katholieke Kopse Hof (1956, Nijmegen) en de gereformeerde Jelburg (1957, Baarn).

Samen worden ze erkend en befaamd als de Mikojel-opleidingen. Medewerkers ontwikkelen een visie op het ontstaan van creatieve processen in experimentele spelsituaties en werken dat uit tot de 'Creatief-Proces-Theorie'.

VERVOLG IN VOGELVLUCHT

In 1952 gaat binnen Middeloo een lerarenopleiding handenarbeid van start. In 1968 verlaat deze opleiding Middeloo en wordt na diverse fusies onderdeel van de Utrechtse Hogeschool voor de Kunsten.

In 1953 fuseert Middeloo met Van Brienoord, een verwante opleiding voor jeugdleiders in Rotterdam.

In 1968 gaat Hertha Müller Kühnlenthal met pensioen. De muziekpedagoog en groepswerker Mottel Brom wordt de nieuwe directeur.

In 1970 krijgt Middeloo de status van hbo opleiding.

Middeloo groeit van een school met circa honderd studenten in de jaren zestig naar zeshonderd in de jaren tachtig. Er zijn dan naar schatting tachtig medewerkers, veel vakdocenten met

kleine aanstellingen.

1984 is een cruciaal jaar: Directeur Mottel Brom neemt afscheid;

Middeloo verhuist naar het schoolgebouw aan de Hooglandseweg- Noord 140 (foto rechts) en minister Deetman kondigt aan dat er in het HBO gefuseerd moet gaan worden.

1987 Fusie met de Jelburg (Baarn) en de Nijenburgh (Culemborg). Middeloo wordt onderdeel van Hogeschool Midden Nederland.

WORDT VERVOLGD

De ontwikkeling van Middeloo vanaf de late jaren vijftig wordt in een latere editie van deze verkenning verder onderzocht en uitgewerkt.

Deze eerste schets is samengesteld door Maarten van der Linde, maart 2010

BRONNEN

Heij, Jan Jaap, 'Creatief-procestheorie in fuseproces niet verloren gegaan. Middeloo 1946-1994. In: *Anders en toch hetzelfde. De zeventien partners van de Hogeschool Midden Nederland voor en na de fusie*. Utrecht: Uitgave Hogeschool Midden Nederland, 1994, pp. 78-83.

'Middeloo', *Wikipedia* – geraadpleegd op 9 maart 2010.

'Renske Nieweg', *Wikipedia* – geraadpleegd op 9 maart 2010.

Vroon-Roubos, M., 'Hertha Müller Kühlenthal (1905-1990), directrice van Middeloo'. In: *Utrechtse Biografieën, Het Eemland 2, Levenbeschrijvingen van bekende en onbekende Eemlanders*. Utrecht, 1999. p. 153-157

Wils, Lex (red.), *Bij wijze van spelen. Creatieve processen bij vorming en hulpverlening*. Alphen aan den Rijn: Samsom, 1973; meerder drukken in 1974, 1977, 1979). Met bijdragen van Mottel Brom, Lex Wils, Maks Kliphuis, Marianne Moormans, Nel Kliphuis-Bothof, Wil Waardenburg.